

EKOLOJİK SORUNLARIN ÇÖZÜMÜNDE DERİN EKOLOJİ YAKLAŞIMI

Fatih KIRIŞIK*

DEEP ECOLOGY APPROACH TO THE SOLUTION OF ECOLOGICAL PROBLEMS

Öz

İnsan faaliyetleri nedeniyle doğanın zarar görmesi ve ekolojik dengenin bozulması dikkatleri doğaya çekmiştir. Doğadaki sorunların çözülmesinde önce çevre korumacı bir yaklaşım izlenmiştir. Fakat bu yaklaşımın sorunların çözülmesinde etkili olmadığı görülmüştür. Bu süreçte, doğa ile insan arasındaki ilişki biçimini sorgulayan derin ekolojik yaklaşım öne çıkmıştır. Derin ekoloji, ekolojik sorunların temelinde insan merkezli modern düşünce sisteminin yer aldığını ifade etmiştir. Bu kapsamda derin ekoloji, insan merkezli düşünce sistemi yerine doğa merkezli yeni bir düşünce sistemini önermiştir. Bu yeni düşünce sistemi, modern dünya görüşüne önemli bir alternatif sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çevrecilik, Ekoloji, Derin ekoloji, Sığ ekoloji, Ekosofi.

Abstract

Destruction of ecological balance and damages to the environment due to human activities have drawn our attention to the nature. Solution of environmental problems initially followed an environment-protective approach. However, it has been observed that these approaches haven't been able to solve the problems. In this process, deep ecological approach, which questions the interaction between nature and humans, has evolved. Deep ecology has expressed that the core of the ecological problems rests on human-based modern thinking system. In this context, deep ecology has suggested a new nature-based thinking system instead. This new thinking system can provide an important alternative to the modern world perspective.

Key Words: Environmentalism, Ecology, Deep ecology, Shallow ecology, Ecosophia.

* Dumlupınar Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü, fatihkrsk@gmail.com

1. Giriş

Ekosistemin işleyişinde oluşan değişmelerle birlikte, çevre sorunları ortaya çıkmaya başlamıştır. Ekolojik dengedeki bozulmanın sanayi devrimiyle birlikte önemli boyutlara ulaştığı görülmektedir (Görmez, 1992: 476-477). Bu durum insanlarca önceleri pek ciddiye alınmamıştır. Ancak bozulmanın yeryüzünde insan yaşamını engelleyecek ve hatta ortadan kaldıracak (Guattari, 1990: 11) boyutlara ulaştığının bazı olaylarla anlaşılması ile çevre konusu insanlığın gündemine girmiştir. Bu aşamadan itibaren çevrenin korunması ile ilgili düşünce ve çalışmalar yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu düşünceyi çevre korumacı yaklaşım olarak ifade edebiliriz. Çevre korumacı yaklaşım var olan üretim-tüketim ilişkilerini sorgulamayan çevrenin korunarak varolan yapının devamını sağlamayı amaçlayan bir yaklaşımdır. Çevre korumacı yaklaşım ile alınan önlemlere rağmen doğanın tahribi devam etmiş ve geçmişte görülen doğal tahribattan daha büyük tahribatlar ortaya çıkmıştır. Bu yeni tahribatlar geçmiştekilerden farklılık göstermektedir. Geçmişteki tahribatlar yerel sonuçlar doğururken, yeni tahribatlar bölgesel ve küresel tahribatlara sebep olmuş, tahribatların sonuçları sadece bir alandaki insanları değil bütün yeryüzündeki insanları etkiler nitelikte olmaya başlamıştır. İşte bu noktada çevre korumacı yaklaşımın yetersizliği ortaya çıkmıştır.

Çevre korumacı yaklaşımın doğadaki tahribatı önlemede yetersiz kalması, yeni yaklaşım ve hareketlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Derin ekoloji yaklaşımı da çevre korumacı yaklaşımın yetersizliğini gören ve günümüzde doğanın korunması için farklı bir düşüncel ve siyasal yapılanma öngören bir düşüncedir. Derin ekoloji yaklaşımı, günümüzde var olan üretim-tüketim ilişkilerini ve bu ilişkileri de içine alan mevcut yapılanmayı sorgulamakta ve bu yapılanmaya alternatif sunmaktadır. Bu çalışmada derin ekoloji yaklaşımının temel özellikleri incelenerek, ekolojik sorunların çözümünde derin ekolojinin önerileri ve derin ekolojiye yöneltilen eleştiriler değerlendirilecektir.

2. Derin Ekoloji Yaklaşımının Doğuşu

Derin ekoloji hareketi 1960'lı yılların başlangıcında ortaya çıkmıştır. Derin ekoloji hareketi, Rachel Carson gibi derin ekoloji felsefesini hayatlarında uygulayanlar tarafından başlatılmıştır (Naess, 1994: 12). Rachel Carson 1962'de yayımladığı Silent Spring (Sessiz Bahar) isimli kitabıyla ekoloji devrinin bildirisini sunmuştur. Carson, derin ekolojiye

güç veren, derin ekolojinin ortaya çıkmasına zemin hazırlayan fikirlerini bu kitabı ile ilk defa bir araya getirmiştir (Tamkoç: 1994a: 87).

Derin ekolojinin ortaya çıkmasında en önemli katkı Arne Naess'ten gelmiştir. Naess sığ ekoloji-derin ekoloji ayrımını yaparak derin ekolojinin ilkelerini belirlemiş, derin ekolojiyi sistemleştirmiştir. Naess derin ekoloji kavramını ilk kez Bükreş'te 1972 yılında yapılan Üçüncü Dünyanın Geleceği Konferansında ifade etmiştir. Naess ilk kez bu konferansta sığ ekoloji-derin ekoloji ayrımını yapmıştır (Sessions, 1995: xii). Naess 1973 yılında yazdığı "The Shallow and the Deep: Long Range Ecology Movement: A Summary" (Sığ ve Derin: Uzun Menzilli Ekoloji Hareketi: Bir Özet) adlı makalesinde derin ekolojinin ilkelerini ortaya koymuştur. 1987 yılında yazdığı "The Deep Ecological Movement: Some Philosophical Aspects" (Derin Ekolojik Hareket: Bazı Felsefi Yönleri) adlı makalesiyle de sığ ekoloji-derin ekoloji ayrımını daha belirgin hale getirmiştir (Ünder, 1996: 196).

Naess dışında derin ekolojinin doğmasında ve gelişmesinde en çok katkı sağlayan isimler olarak George Sessions, Bill Devall ve Gary Snyder ifade edilebilir. Snyder, 1960'lı yıllardan itibaren derin ekoloji temelinde tavır alarak eko-merkezci biyo-bölgeciliğin gelişiminde etkili olmuştur. Bill Devall ve George Sessions ise, 1985 yılında yayımlanan Derin Ekoloji: Doğal Madde Gibi Yaşamak adlı kitap ile derin ekolojinin daha kapsamlı olarak dünya çapında tanınmasına ve gelişmesine hizmet etmişlerdir (Sessions, 1995: xii).

3.Sığ Ekoloji-Derin Ekoloji Ayrımı

Arne Naess, 1972 yılında Bükreş'te yapılan Üçüncü Dünyanın Geleceği Konferansında sığ ekoloji-derin ekoloji ayrımını ilk olarak ifade etmiştir. Sığ ekoloji-derin ekoloji ayrımı derin ekolojinin diğer ekolojik yaklaşımlardan farklılıklarını ortaya koyması bakımından önemlidir. Naess, sığ ekoloji ile derin ekoloji arasındaki temel farklılıkları aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi karşılaştırmaktadır.

Tablo 1. Sığ Ekoloji İle Derin Ekoloji Arasındaki Farklar

<i>Sığ Ekoloji</i>	<i>Derin Ekoloji</i>
Doğadaki çeşitlilik, insanlar için değerli bir kaynaktır.	Doğadaki çeşitlilik, kendisi için değer taşır.
İnsan için olmayan değerden söz edilemez.	Değeri sadece insan için görmek, ırkçı bir önyargıdır.
Bitki türleri tarım ve tıpta insanların yararına kullanıldığı için değerlidir.	Bitki türleri korunmalıdır. Çünkü onların değeri insanların yararına olmakta değil, kendi özlerindedir.

Tablo 1. Sığ Ekoloji İle Derin Ekoloji Arasındaki Farklar

<i>Sığ Ekoloji</i>	<i>Derin Ekoloji</i>
Kirlenme eğer iktisadi gelişme ve büyümeyi engelliyorsa durdurulmalıdır.	Kirlenmenin durdurulması iktisadi gelişmeden önce gelir.
Gelişen toplumlardaki nüfus artışı, doğal dengeyi tehlikeye sokmaktadır.	Dünya nüfusunun artışı doğal dengeyi tehdit etmektedir. Ama gelişmiş ülkelerin nüfusu ve faaliyetleri daha tehlikelidir.
Kaynak, insan için yararlı olan anlamına gelir.	Kaynak bütün yaşam için kaynaktır.
İnsanlar yaşam seviyelerinde geniş çaplı bir gerilemeye razı olmazlar.	İnsanlar aşırı gelişmiş milletlerin yaşam seviyesinin düşmesine değil, genel yaşam niteliğinin düşmesine razı olmamalıdır.
Doğa acımasızdır ve böyle olması gereklidir.	İnsanlar da acımasızdır, ama böyle olması gerekmez.

Kaynak: Tamkoç, G. (1994a). “Derin Ekolojinin Genel Çizgileri”, Birikim, 57-58, 89.

Çevrecilik, Batı’da reformcu çevrecilerin sanayileşmeyi pek çok hastalığın sebebi olarak görmeleri sonucunda giriştiği hareketler olarak

gelişme göstermiştir. Reformcu çevreciler, sanayileşme ve kentleşmenin temelini oluşturan görüş ve düşünceleri pek sorgulamıyordu. Reformcu çevreciler bazı faaliyetlerde bulunmalarına rağmen pek başarılı olamamışlardır. Bu başarısızlığın sebebi, amaçlarının insan sağlığını korumak olması ve varolan iktisadi yapılanmanın taraftarı olmalarındandır. Bazı reformcu çevreciler, doğanın bir araç gereç gibi görülerek sömürülmesine karşı olsalar da yine insan merkezci bir yaklaşıma sahiptiler. Çünkü düşüncesizce tüketilen ve zarar verilen kaynakların korumaya alınması, gelecekte insanların kaynaklardan yoksun kalacağı kaygısından kaynaklanmaktadır (Tamkoç, 1994a: 87). Naess, reformcu çevreciler tarafından savunulan ekolojik görüşleri sığ ekolojik yaklaşım olarak ifade etmekte ve derinlemesine sorgulamaktadır. Naess, sığ ekolojik yaklaşımın doğaya araçsal bir gözle baktığını ifade etmektedir. Sığ ekolojik yaklaşım, doğayı yerleşim alanı olarak değerlendirir. Bu nedenle doğa, insanın daha iyi kullanabilmesi için yararlı duruma getirilmesi gerekli olan bir nesne olarak görülür. Mevcut toplumsal yapının temelini oluşturan insanın doğaya hükmetmesi gerektiği anlayışını sorgulamaz (Bookchin, 1996: 62; Capra, 1995: 20).

Derin ekoloji yaklaşımında, insan ve insan dışındaki varlıklar şeklinde bir ayırım yapmak ve insan dışındaki canlı-cansız varlıkları nesne, insanı da özne olarak ele almak doğru bir yaklaşım olarak kabul edilmez. Bu yaklaşım sonucunda doğa bir nesne olarak kabul edilmekte ve üzerinde insanların dilediği gibi tasarrufta bulunabileceği bir yapı olarak düşünülmektedir. Bilimde insanların bu nesne üzerindeki egemenliğini sağlayacak bir araç konumuna düşmektedir (Dinçer, 1996: 41). Bu durumda bilimsel gelişmeler doğaya hakim olma adına doğayı tahrip etme sonucunu doğurmaktadır.

Derin ekoloji yaklaşımı, sığ ekoloji yaklaşımı gibi insan merkezli bir düşünce değildir. Derin ekoloji yaklaşımında doğanın merkez olarak alınması söz konusudur. Bu anlamda, toplumsal ve iktisadi olay ve olguları yönlendiren kapitalizm, sosyalizm gibi çeşitli sistemlerin insan merkezli yaklaşımlarının yerine, doğanın merkezde olduğu ve doğa ile bütünleşmeye dayalı doğa merkezli bir değerlendirme söz konusudur (Gökdayı, 1997: 176). Kendisini başlı başına bir dünya görüşü olarak ifade eden derin ekoloji yaklaşımı, sanayi uygarlığının gelişmelerini, insanın özünden ayrılışının zehirli meyveleri gibi nitelermektedir. Derin ekoloji, insanın doğayla ayrımsız bir özdeşleşmeye gitmesini ve doğayla bütünleşme amaçlı hayat tarzlarına dönüşü önermektedir (Yaren, 1995: 90).

Sığ ekolojinin amacı, kirlilik ve kaynak tüketimine karşı savaşmak ve gelişmiş ülkelerde insanların sağlığını ve varlığını güvence altına almaktır. Derin ekolojinin amacı ise, insanın doğayla arasındaki içgüdüsel olarak ifade edebileceğimiz ilişkiyi insanoğlunun yaşadığı çevreye yansıtmasıdır. Derin ekolojide çevre kavramı, sadece insanoğlunun yaşadığı yerlerin etrafı anlamına gelmemekte aynı zamanda bütün doğayı kapsayan bir toplam alan modeline işaret etmektedir (Naess, 1995: 151).

Sığ ekolojiyi destekleyenler, bozulan insan-doğa ilişkilerinin toplumun mevcut yapılanması içerisinde düzeltilebileceğine ve mevcut kurumlarda yapılacak bazı değişikliklerle sorunun çözülebileceğine inanırlar (Naess, 1994: 12-13). Bunu yaparak doğa üzerindeki tahakkümü engelleyecek unsurları ortadan kaldırmaya çalışmaktadırlar. Tahakkümün özde yanlış bir tutum olduğu ve terk edilmesi gerektiği düşüncesinde değillerdir (Bookchin, 1996: 62). Sığ ekolojik yaklaşımların önerisi, çevre ile ilgili bakanlıklara ve çevre araştırmalarına bütçeden daha fazla pay ayrılması bu yolla çevre sorunlarının düzeltilmeye çalışılması yönündedir (Naess, 1994: 12-13).

Sığ ekoloji, teknolojik gelişmelerle hava ve suyun temizlenme yöntemlerinin bulunarak hava ve suda oluşan kirliliğin giderileceğini, kirliliğin dünya üzerindeki dağılımında çarpıklığın giderileceğini, yasalarla endüstriyel kuruluşların uyması gereken kirlilik sınırlarının belirleneceğini ve kirliliğe neden olan endüstrinin az gelişmiş ülkelere taşınacağını ifade eder. Derin ekoloji ise, kirliliği sadece insan sağlığına etkileri üzerinde değil, bütün yaşam üzerindeki etkileri açısından değerlendirir ve kirliliğin ortadan kaldırılması için kirliliğe neden olan anlayışların değiştirilmesi gerektiğini söyler. Birinci ve ikinci dünya ülkelerinin kirlilik sorununun çözümünde üçüncü dünya ülkelerine yardım etmesi gerektiğini savunur. Kirliliğin gelişmiş ülkeler tarafından diğer ülkelere ihraç edilmesinin hem yaşama hem de insanlığa karşı büyük bir suç olduğunu ifade eder (Ünder, 1996: 196-197).

Sığ ekoloji, kirlenme ve kaynak tüketimi gibi çevreye zarar verici birtakım faaliyetlerin önlenmesini çevre sorunlarına çözüm olarak görürken, insan merkezli endüstriyel düşünce tarzıyla ilgili olarak bir değişiklik öngörmemektedir. Derin ekoloji yaklaşımında ise, bir felsefi ve dini temeli gerekli kılacak şekilde, varlıklar arasında yeniden ekolojik bütünlüğü kavratma çabası yer almaktadır (Uslu, 1995: 118-119). Sığ ekoloji yanlıları sorunun temelindeki gerçekleri görmezden gelirken, derin ekoloji evren hakkındaki temel inanç ve varsayımları değerlendirir ve kendi yorumunu ortaya koyar. Bunun bir sonucu olarak derin

ekolojinin ilkeleri yaşam felsefesinden, gündelik kararlara insanı etkileyen ve yönlendiren bütünsel bir görüş olarak ortaya çıkar (Naess, 1994: 13).

Sığ ekoloji sanayileşmemiş ülkelere sanayileşmiş Batılı ülkelerin sanayileşme yöntemlerini takip etmeleri gerektiğini öğütler ve Batılı gelişme anlayışının diğer toplumdaki kültürel farklılıkları ortadan kaldırmayacağını ifade eder. Derin ekoloji ise, sanayileşmemiş toplumların Batılı yaşam tarzını benimsedikleri takdirde kültürel zenginliklerini ve farklılıklarını kaybedeceklerini düşünmektedir. Sanayileşmemiş toplumlarda amaç olarak sanayileşmiş toplumların yaşam tarzı benimsenmemelidir. Her kültür kendi içinde, kendi değerleriyle yoğurduğu bir gelişme anlayışını üretmelidir. Kültürel çeşitlilik, doğadaki zenginlik ve çeşitliliğin insan toplumlarında ortaya çıkmış halidir (Ünder, 1996: 197-198). Çeşitlilik ve ortak yaşam son derece önemlidir. Bu açıdan yaşamda kazançlı olma, işbirliği içinde beraber yaşama ve çeşitliliğin kazandırdığı zenginliği geliştirme olarak düşünülmelidir. Bu bağlamda derin ekoloji, insanların yaşam biçimlerinin, kültürlerinin, mesleklerinin ve iktisadi hayatlarının çeşitliliğinin de devamını destekler (Tamkoç, 1994a: 91). Gelişme anlayışlarında ortaya çıkacak kültürel çeşitlilik doğayla uyumlu gelişme seçeneklerinin de artmasını sağlayacaktır. Bu anlamda doğal çeşitliliğe aykırı tek kültürlü yapılanmanın çok kültürlü bir yapıya dönüşmesi hedeflenmektedir.

Sürdürülebilir kalkınma görüşü, kapitalizmin ileri sürdüğü tezlerden biridir. Ancak derin ekoloji, sürdürülebilir kalkınma anlayışında öngörülen çözümlerle sorunun giderilebileceğini düşünmemektedir. Derin ekoloji yaklaşımı, sürdürülebilir kalkınma anlayışına göre, daha gerçekçi çözümler ileri sürmektedir. Fakat insanlar sığ ekoloji yaklaşımında ifade edildiği gibi, yaşam seviyelerinde önemli bir düşüş istemeyeceklerdir. Ancak düşünce olarak bile derin ekolojinin desteklenmesi çevrenin geleceği açısından son derece önemlidir (Gökdayı, 1997: 177).

Sığ ekoloji, kaynakların onlardan yararlanacak teknolojiye sahip ülkelerin olduğunu varsaymaktadır. Gelişmiş ülkelerin kendi sınırları içerisinde olmasa bile doğal kaynaklar üzerinde hak sahibi olduğu şeklinde Dünya barışını bozucu bir yaklaşıma sahiptir. Sığ ekoloji, kaynakların azalmasının ürünlerin fiyatlarının yükselmesine neden olacağını ve böylelikle doğal kaynakların kullanımının azalarak tükenmeyeceğini veya teknolojinin tükenen kaynakların yerini tutacak başka ürünleri üreteceğini iddia eder. Derin ekoloji ise, kaynakları araçsal olarak ele almamakta,

özel bir değer vermektedir. Bütün yaşam biçimlerinin ihtiyaçları önemsenir. İnsan dışı yaşam biçimlerini önemsemeyen üretim ve tüketim biçimlerini eleştirel yaklaşımla sorgular (Çoban, 2002: 20; Ünder, 1996: 197).

Nüfus konusunda da sığ ekoloji ile derin ekoloji arasında görüş farklılığı bulunmaktadır. Sığ ekoloji, az gelişmiş ülkelerin nüfuslarının azaltılması gerektiğini iddia etmektedir. Gelişmiş ülkelerdeki nüfus ve aşırı tüketim sorununu ise görmezlikten gelmekte ve hatta iktisadi, askeri ve benzeri nedenlerle desteklemektedir. En uygun insan nüfusu, dünyadaki diğer yaşam için en uygun nüfusun ne olduğu hesaba katılmadan tartışılmaktadır. Dünya yaşamı üzerindeki aşırı baskının insan nüfusunun artışı yüzünden kaynaklandığını derin ekoloji de kabul etmektedir. Fakat bu baskıyı oluşturan en büyük unsurun sanayileşmiş toplumlardan kaynaklandığını ve bu nedenle öncelikle nüfusun bu ülkelerde azaltılması gerektiğini ifade etmektedir (Ünder, 1996: 197). Gelişmiş ülkelerdeki aşırı tüketim nedeniyle doğaya dünyanın geri kalanından çok daha fazla zarar verildiği belirtilmektedir.

Sığ ekoloji yaklaşımı doğadaki bütün nesnelere kavramsal olarak parçalara böler ve bütünü göremez. Doğanın değil de kaynakların korunması, çoklu kullanım ve kar/maliyet hesabı açısından düşünülür. Derin ekoloji yaklaşımına göre ise, dünya insanlara ait değildir. İnsanlar ancak toprak üzerinde yerleşir ve ihtiyaçlarını karşılar. İnsanların hayati ihtiyaçları ile diğer varlıkların hayati ihtiyaçları çatışırsa bu durumda insan olmayan varlıkların görüşlerine başvurulmalıdır (Ünder, 1996: 198-199).

Modern toplumlarda “öteki” kavramı “ben” dışındaki herkes ve her şey olarak görülmektedir. “Öteki” “ben”in küçük amaçlarını gerçekleştirmesinde basit bir araçtır sadece. Derin ekoloji yaklaşımında ise “ben” “öteki” ile ilişkilidir ve “öteki”ne bağımlı ve bağlıdır. “Ben”in amaçlarını gerçekleştirmesi “öteki”ne saygı göstermesi ve korumasına bağlıdır. Derin ekolojide doğa “ben”in bir uzantısı olarak görülmektedir (Devall, 1994a: 44-45). Doğaya böyle bir bakış açısı insanı ya da doğayı üstün görme yerine, eşitlik ve birbirlerinin sorunlarını hissedebilme yetisini gerektirmektedir (Özer, 2001: 43). Doğanın ötekileştirilmediği bakış açısı, ekolojik sorunların doğmasına yol açan yaklaşımı ortadan kaldırmaktadır. Bu durum ekolojik sorunları ortaya çıktıktan sonra onları çözmeye çalışan “giderici” yaklaşımı değil, bu sorunları ortaya çıkmadan engelleyen “önleyici” yaklaşımı geliştirmektedir.

4.Derin Ekolojinin İlkeleri

Derin ekoloji yanlıları biyosentrik ya da ekosentrik olarak ifade edilen doğa merkezli düşüncede ortak görüşe sahiptir. Fakat evren ile kendileri hakkındaki temel görüşlerde farklı düşünebilirler. Derin ekoloji yanlılarının sağ ya da sol farklı siyasi fikirleri, dine dayanan ya da dinsel olmayan yaklaşımları bulunabilir. Derin ekoloji hareketinde derin düzeyde çoğulculuk söz konusudur. Ancak derin ekoloji yanlılarının ortak olduğu konular derin ekolojinin ilkeleridir (Naess, 1994: 14).

Arne Naess, Derin Ekoloji'nin temel ilkelerini sekiz madde olarak ifade etmiştir. Bu kapsamda derin ekolojinin ilkeleri şunlardır (Naess, 1994: 14-16):

a)Yeryüzündeki insanların ve diğer varlıkların kültürlerinin, yaşamlarının -ki bu yaşam kavramı, cansız nesnelere de kapsamaktadır- iyi durumda olması serpilip gelişmesinin doğal, içsel bir değeri vardır ve bu bağlamda kendi başına değerlidir. Bu değerler insanların amaçlarına uygunluktan bağımsız olarak ortaya çıkan değerlerdir.

b)Yaşam biçimlerinin çeşitliliği ve zenginliği yukarıda bahsedilen değerlerin gerçekleştirilmesine katkı sağlar. Canlı çeşitliliği ve zenginliği de kendi başına bir değerdir. Zenginlikten anlaşılması gereken her türlü yaşam biçiminin çok miktarda olmasıdır. Varlıklar arasında canlı cansız ayrımı yapılamaz. Bütün varlıklar nehirler, taşlar, ovalar, dağlar birer yaşam biçimidir ve canlıdır.

c)İnsanların hayatlarını sürdürebilmek için gerekli ihtiyaçlarını karşılama dışında, yaşam biçimlerindeki çeşitliliği ve zenginliği azaltma hakları yoktur.

ç)İnsan yaşamının ve kültürlerin gelişebilmesi için insan nüfusu önemli ölçüde azaltılmalıdır. İnsan dışı yaşamın gelişebilmesi için daha az bir insan nüfusu gereklidir. İnsanların dışındaki yaratıkların da nüfusları aynı gerekçeyle azaltılmalıdır.

d)İnsan dışı yaşam biçimlerine insanoğlunun müdahalesi aşırıdır ve bu aşırı müdahale nedeniyle durum hızla kötüye gitmektedir.

e)Ulaşılan sonuçlar ışığında politikaların değişmesi gereklidir. Politika değişimi temel iktisadi, teknolojik ve ideolojik yapılarda değişikliğe götürecektir. Bu değişikliğin gerçekleşmesi durumunda çok çeşitli yeşil toplumlar ortaya çıkacaktır.

f)Davranışlarımızdaki değişiklik, yaşam seviyemizin niceliksel olarak yükselmesi yerine, yaşamın nitelik yönünün değerinin farkına varmamızı

sağlayacaktır. Yaşamın değerini daha çok tüketmekte arayan fakat huzursuz endişeli zihniyetin yerini az tüketen fakat huzur içinde doğayı duyumsayan bir anlayış alacaktır.

g)Bu yedi maddede ifade edilenleri kabul edenler, bu şartların ortaya çıkması için gerekli olan değişiklikleri gerçekleşmesinde doğrudan veya dolaylı olarak katkıda bulunacaklardır.

5. Derin Ekolojide Ekosofi Anlayışı ve Özgerçekleştirim Etiği

Naess derin ekoloji olarak ortaya koyduğu yaklaşımı, bilim olan ekolojiden ayırmak için, eko ile Yunanca bilgelik anlamına gelen sophia kelimelerini birleştirerek ekosofi olarak ifade ettiği yeni bir kelime üretmiştir (Naess, 1994: 13). Ekobilge olarak ifade edebileceğimiz bu yeni kelime derin ekolojinin ekolojiden farklı olan yönünü yani derinliğini vurgulamaktadır. Ekobilgelik dünyadaki bütünlük kavramını içerdiği gibi insanlar ile Tanrı arasındaki bağın önemini ve derinliğini vurgulayan mistik bir eğilimi kapsayan bir bilim ve inanç birlikteliğidir (Tamkoç, 1994b: 124-125).

Derin ekoloji yaklaşımı, ekolojik olmaktan çok ekofelsefidir. Yani bilimden çok felsefeyle ilgilidir. Ekoloji ise bilimsel yöntemleri kullanan sınırlı bir bilimdir. Ekosofi ekolojik ahengin ya da ekolojik dengenin bir felsefesidir. Ekosofinin ayrıntıları sadece kirlenme, kaynaklar ve nüfus gibi konularda değil, aynı zamanda öncelikli değerler konusundaki farklı yaklaşım tarzlarına göre çeşitlilik gösterecektir (Naess, 1995: 154-155).

Doğanın bir mal gibi görülmesinden vazgeçilerek doğayla bütünleşmek ve doğa saygısının ortaya çıkması eko bilgeliğin temelini oluşturmaktadır (Tamkoç, 1994b: 100). Ekosofi anlayışında kişinin bütünleşmeye dayalı, bilge bir benlik geliştirmesi gereklidir. Bilgelik kişinin bir mekânla özdeşleşebilmesi, onu kendi benliğinde duyumsaması, sevinç ve acılarına ortak olabilmesidir (Devall, 1994a: 55).

Ekobilge bir tavır geliştirmek kolay değil kuşkusuz. Doğal çevrenin yani güzel kokulu çiçeklerin, yemyeşil ağaçların, yüce dağların, engin denizlerin, masmavi gökyüzünün ve bulutların kendi vücudumuzmuş gibi algılanması zor ama imkânsız değildir. Doğayı çok sevdiğini düşünen herkes bunu başarabilir. Bazen çisilleyen yağmur, baharda açan papatyalar, tomurcuğa durmuş bir ağaç, yüzümüze dokunan kar taneleri, yağmur sonrasında toprak kokusu, gökkuşağının renkleri içimizde adını koyamadığımız bir hali oluşturur. İnsan anlatılması güç bir başka varlık olduğunu hissetmiştir böyle zamanlarda (Tamkoç, 1994c: 110). Bütün

evreni kuşatan bir sevgiyi özünde duyumsamıştır ve bir parçası olduğunu hissetmiştir. İşte anlatmak istediğimiz bilgelik budur.

Yağmur ormanlarının korunması için çalışma başlatan John Seed, ben yağmur ormanlarının koruyucusuyum demek yerine ben yağmur ormanlarının bir parçası olarak kendimi koruyorum diyebilmenin bilgece bir tavır olduğunu çünkü bütünü yaşamla özdeşleşme taşıdığını ifade etmektedir (Devall, 1994a: 48).

Ekobilge yaklaşımı, Duwarmish Kızılderililerin şefi Seattle tarafından ABD Cumhurbaşkanı (1853-1857) Franklin Pierce'e yazılan mektupta çok güzel bir şekilde ifade edilmektedir. şef Seattle yüzyıldan fazla bir süre önce yazdığı mektubunda Batıda daha yeni anlaşılabilen gerçekleri ince bir üslupla dile getirmektedir.

“Washington'daki büyük başkan topraklarımızı satın almak istediğini bildiren bir haber yollamış... Kutsaldır bu topraklar benim ve milletim için. Yağmur sonrası ışıldayan her am yaprağı, denizi kucaklayan kumsallar, karanlık ormanların koynundaki sis, vızıldayan her böcek, bu dünyanın her bir parçası, milletim için kutsaldır... Biz bu toprakların bir parçasıyız. Onlar da bizden birer paradırlar... Açlığın dünyayı saracak beyaz adam ve ardında çölden başka bir şey kalmayacak! Hayvanların başına gelen insanların da başına gelecektir. Toprağın başına gelen, oğullarının da başına gelecektir. Toprak bizim anamızdır. İnsanlar toprağa tükürürlerse kendi yüzlerine tükürmüş olurlar. Toprak insana değil, insan toprağa aittir. İnsan hayat dokusunun içinde bir liftir sadece... Bütünü buffalolar öldürüldükten, yaban atları ehlileştirildikten, ormanların en gizli köşeleri binlerce insanın ağır kokusuyla dolduktan, sevimli tepelerin görünüşü konuşan tellerle kirletildikten sonra... Bir bakacaksınız ki... Gökteki kartallar yok olmuş. Hızlı koşan taya ve ava elveda demişsiniz. Bu ne demektir, biliyor musunuz? Bu yaşamın sonu ve sırf daha fazla hayatta kalmanın başlangıcıdır!” (Kızılderili Reisin Mektubu, 1995: 8-10). İşte yüz elli yıl öncesinden bugüne gelen bu ses derin ekoloji düşüncesindeki ekobilge yaklaşımı çok güzel bir şekilde ifade etmektedir.

Derin ekoloji düşüncesinde insanlarda ve bütünü varlıklarda bir kendini bulma yeteneği bulunduğu savunulur. Kendini bulmanın en üst noktası yaşamsal çeşitliliğin arasında her şeyle bir birlik duygusuyla yaşamaktır. En alt noktası ise kişinin her şeye yabancılaştığı egoizmdir (Devall, 1994a: 56).

Ekosofi T ve özgerçekleştirim etiği derin ekolojinin genel ilkeleridir. Bu ilkelerin gerekçeleri bakımından derin ekoloji taraftarları birbirlerinden

ayrılabilirler. Bireylerin Budizm, Taoizm, Hristiyanlık, Bahailik ya da süreç felsefelerine dayanarak bu ilkeleri gerekçelendirdiği görülmektedir. Bu farklı gerekçeler bireysel ekofelsefeleri ortaya çıkarır. Bireysel ekofelsefe derin ekolojideki felsefelerden biridir. Ekofelsefe bireyin doğayla nasıl uyum sağlayacağına ve doğayla kendisi arasında nasıl bir denge kuracağına yönelik bir düşüncedir (Ünder, 1996: 201).

Özgerçekleştirim yani kendini gerçekleştirme ilkesinin temelinde insanın kendisini diğer varlıklardan ayrı bir yerde görmekten vazgeçip maneviyatını geliştirerek ya da iç cevherini bularak olgunlaşması düşüncesi bulunmaktadır (Yaylı ve Çelik, 2011: 376). Ayrıca özgerçekleştirim ilkesi, insanlara yönelik baskı, eşitsizlik, sömürü ve insanın düşünsel, zihinsel gelişiminin önündeki sınırlayıcı ideolojik aygıt ve dayatmaların kaldırılması gerektiği anlamına da gelmektedir. Özgerçekleştirim ilkesi bu boyutuyla toplumsal ve siyasal bir eleştiri ilkesi haline gelmektedir (Ünder, 1996: 204).

6. Alternatif Bir Yaklaşım Olarak Derin Ekoloji

Ekolojik sorunların çözümünde çevreci siyasal akımların birbirinden oldukça farklı önerileri bulunmaktadır. Bu çevreci siyasal akımlar doğa korumacı gelenekçiler, radikal özgürleştirici çevreciler ve reformcular olmak üzere üçe ayrılabilir. Doğa korumacı gelenekçiler, faydacı-maddeci değerlere ve ekonomik bireyciliğe birçok açıdan karşı çıkarlar. Ancak, özünde kapitalist sisteme ve sanayileşmeye karşı değillerdir. Radikal özgürleştirici çevreciler, kapitalist sisteme muhaliftirler. Ekolojik sorunlara yol açan bir teknolojik durumun bir başka teknolojik gelişme ile çözülebileceği düşüncesine karşı çıkarlar. Yeni yaşam biçimlerinin benimsenmesini önerirler. Bu amaçla, küçük ölçekli ve kendine yeterli toplulukları önerirler. Reformcular ise, çevre sorunları konularına yakın ilgi gösterirler ve hakim toplumsal söylemleri desteklerler. Temelde merkezîyetçi olarak ifade edilebilirler. Bu sınıflandırmadan da anlaşılacağı üzere çevreci siyasal akımlar, çevre sorunlarına karşı önerilerinde ve yaklaşımlarında birbirinden oldukça farklı anlayışlar göstermektedirler. (Şakacı, 2010: 18). Bu sınıflandırma açısından derin ekolojistler, radikal özgürleştirici çevreciler kapsamında değerlendirilebilir.

Derin ekoloji, ekolojik bir bilinci insanlara yerleştirmeye çalışır ve modern toplum ve bu toplumun baskın değerlerinin radikal bir eleştirisini yapar. Ekolojik bilincin derinleşmesi ya da ayrıntılı olarak gelişmesi devam eden bir süreçtir. Burada amaç hem bilinci hem de eylemi sağlamaktır. Aynı zamanda derin ekoloji büyük bir ütopyik (hayali)

alternatif ortaya koyar (Devall, 1999: 135). Çünkü derin ekolojide doğa varlıklarının özde bir hakka sahip olduğu görüşü modern liberal dünyaya egemen olan hukuksal hümanizme radikal bir şekilde karşıttır. Bu nedenle derin ekoloji yanlıları, kendi projelerinin batı modeline kıyasla bir karşı-kültürün yörüngesinde yer aldığını ifade etmişlerdir (Sezer, 2006: 11).

Derin ekoloji, mevcut üretim ve tüketim ilişkilerinin çevre sorunlarına sebep olduğunu ve bu süreç devam ettiği sürece ekolojik temele dayalı yeşil toplumun kurulamayacağını kabul eder. Günümüz üretim biçiminin doğanın sömürüsüne sebep olduğu ve bu sömürünün ciddi ekolojik sorunlara sebep olduğu tespiti yapılmaktadır (Görmez, 2003: 100). Bu ekolojik buhran, dünyayı radikal bir paradigma değişikliğinin eşğine getirmiştir. Ancak siyasi liderler, şirket yöneticileri ve büyük üniversite temsilcileri bu durumun henüz farkında değildir. Çünkü bu kesimler günümüzdeki küresel ekolojik buhranı doğurmuş olan aynı dünya görüşünün tutsaklarıdır. Bu dünya görüşüne eski paradigma denmektedir. Eski paradigma bazı varsayımlara dayanmaktadır. Bu varsayımlardan biri, evreni birbirinden ayrı yapı blokları şeklinde gören mekanik görüştür. Diğer varsayım, toplumsal yaşamı rekabete dayalı var olma mücadelesi şeklinde gören görüştür. İktisadi ve teknolojik büyüme ile sınırsız maddi gelişme sağlanabileceğine dair varsayım da bunlar arasına eklenebilir. Bu varsayımlar sarsılmış ve yeni paradigma ortaya çıkmıştır. Yeni paradigma bütünsel bir dünya görüşü sunmaktadır. Dünyayı parçalara ayrılmış bir yapı olarak değil, kaynaşmış bir bütün olarak gören bu yeni paradigma derin ekolojidir (Capra, 1994: 36).

Derin ekolojinin öngördüğü ve ortaya çıkacağını savunduğu çeşitli yapılardaki yeşil toplumların ortak özellikleri şu şekildedir: Yeşil toplum merkezîyetçi bir yönetim tarzını benimsemez. Ademi merkezîyetçi bir şekilde yapılır ve halk iradesinin sadece seçimlerde ortaya çıktığı ve bir daha yönetimde görülmediği demokrasi anlayışı yerine tabana dayalı bir demokrasi anlayışını önermektedir (Naess, 1994: 10). Merkezî ve her şeyi kapsayan devletin yerini ademi merkezî devletin alması gerektiğini savunur (Görmez, 2003: 100). Yeşil toplumlarda yerel yönetimler son derece önemlidir. Yerel yönetimler tabana dayalı demokrasi anlayışı kapsamında güçlendirilmeli, yerel demokrasi gerçekleştirilmeli ve yerel yönetimler halkla işbirliği içinde yönetimi gerçekleştirmelidir.

Dünyada alternatif yeşil toplum yapısına nasıl ulaşılacağı konusunda doğal yeşiller ve sosyal yeşiller olmak üzere farklı görüşler bulunmaktadır. Bu görüşler ekoloji düşüncesinin siyasal yaklaşımlarını yansıtmaktadır. Doğal yeşiller yeryüzünde insan nüfusunun fazla

olduğunu ve bu nüfusun azaltılmasının diğer canlıların korunmasını sağlayacağı görüşünü benimserler. Ancak doğal yeşiller içinde insan düşmanlığı tavrına sahip bulunanlarda bulunmaktadır. Sosyal yeşiller ise, toplum içindeki tahakküm, sömürü ve saygısızlık şeklinde ortaya çıkan davranışların insan doğa ilişkilerine de yansıdığı görüşüne sahiptir. Toplum içindeki bu yanlışlıkların düzeltilmesi halinde insan doğa ilişkilerinin kendiliğinden düzeleceğine inanmaktadırlar. Dolayısıyla yeşil topluma ulaşılmasında önceliğin toplumun düzeltilmesi olduğunu savunurlar. Derin ekoloji yaklaşımı, doğal yeşiller ile sosyal yeşillerin aşırılıklarını dışlayan bir şekilde, bu görüşlerin sentezini benimser (Naess, 1994: 11).

Derin ekoloji, toplumları yönlendiren temel fikirler karşısında da tavrını ortaya koymaktadır. Toplumlarda sağ ve sol olarak bir bloklaşma yaşanmakta ve toplumsal değişim ve yapılanmalar genellikle bu paralelde şekillenmektedir. Ancak derin ekoloji sağ ve sol düşüncelerden bağımsız bir düşünsel duruş sergilemektedir. Çevre hareketinin çerçevesi sağ ve sol hareketlerin siyasi gündemleriyle belirlenemeyeceği gibi, bu hareketlerden ciddi biçimde etkilenmesi de söz konusu olamaz (Devall, 1994b: 20).

Ekolojik toplumda teknoloji, büyümenin, merkezileşmenin, insanların denetlenmesinin ve yıkıcı yapının değil, doğa ile uyumlu, ademi merkezîyetçi bir toplumsal yapının ve insanın kendisini geliştirmesinin bir aracı olarak görülmektedir (Çoban, 2002: 20). Ekolojik toplumda teknoloji doğaya hükmetmenin bir aracı değildir. Bu kapsamda insan yüzü ve küçük ölçekli teknoloji savunulmaktadır. Ekolojik dengenin korunabilmesi için doğanın bütün parçalarının korunması gerektiği ve bunu sağlamak içinde doğaya büyük zarar veren devasa kentler yerine orta ölçekli kentler kurulması savunulmaktadır. Hiyerarşik yapılanmanın insanın insana tahakkümüne sebep olduğu ifade edilir. Bu tahakküm insanın doğaya tahakkümüne yol açmakta olduğu ve hiyerarşinin dolaylı şekilde ekolojik sorunlara yol açtığı iddia edilmektedir. İnsanın doğaya tahakkümüne yol açan hiyerarşik yapılanmanın ortadan kaldırılması içinde gücün yerelleştirilmesini, iktidar odaklarının denetlenebilen ve katılıma imkân sağlayan ölçüde küçük parçalara ayrılmasını, merkezi yapının küçük birimlere bölünmesi savunulmaktadır. Hiyerarşi yerine karşılıklı bağımlılık ilişkisinin kurulması ve işbirliğinin güçlendirilmesi önerilmektedir. Yerel yapıların güçlendirilmesi, katılım ve işbirliğini sağlayacağı ve hiyerarşiyi ortadan kaldıracağı için desteklenmektedir (Görmez, 2003: 100). Hatta radikal derin ekolojistler, insanların üstün bir ekolojik bilgiye sahip olduklarını ve bu yetenekle yeryüzünü idare

edebileceklerini ve bu nedenle idarecilik şeklinde ortaya çıkan yapının gerekli olmadığından bahsederler (Metzner, 1994: 28).

Batı toplumlarında sığ ekolojik yaklaşımın sonucu olan evre korumacı yaklaşım resmi ideolojilerin bir parçası olduktan sonra da evre sorunu bitmemiştir. Hatta evre sorunları artarak devam etmektedir (Görmez, 1989: 8). Küresel ölçekte evre sorunlarına neden olan mevcut düşünce yapılanmasını sorgulamayan evre korumacı hareket evre sorunlarının çözümünde yetersiz kalmaktadır.

Derin ekoloji yanlıları, son üç yüz yıldır hakim olan mekanistik paradigmanın yerini yeni ekolojik paradigmanın alacağını savunmaktadırlar. Derin ekolojinin bu dünya görüşü 17. yüzyılın bilimsel devrimiyle ortaya çıkan yapılanmada -evre korumacı hareketin mevcut yapılanmayı sürdürme görüşünün aksine- derin bir dönüşümü önermektedir (Merchant, 1992: 85).

Derin ekoloji üretim ve tüketim kısılcında bulunan insanın doğal kaynakların azalması karşısında, dünya sistemini ve bu sistemin ürettiği kadar kazanan, tükettiği kadar mutlu olan insan anlayışını sorgulamaya başlamış ve gönüllü sadelik hareketine düşünsel destek vermeye başlamıştır. Gönüllü sadelik hareketine eylemsel olarak katılanların sayısı da giderek artmaktadır (Elgin, 1994: 75).

Derin ekoloji yaklaşımına görüşleriyle katkı sağlayan Capra, iktisadi hayatla ilgili şu önemli tespit ve önerileri yapmaktadır (Capra, 1992: 251-252): Ölçek sorunu, iktisadi yapı ve teknolojinin yeniden değerlendirilmesinde önemli bir rol oynayacaktır. Büyüme tehlikeli bir gelişmişlik saplantısı haline dönüşmüştür. Büyüme niceliksellikten çıkarılmalıdır. Büyümenin nitelikselleştirilmesi ve ölçek fikrinin iktisadi düşünce temel değer olarak alınması, iktisadın temel kavramsal yapısının değiştirilmesine neden olacaktır. Eko-merkezcilik yaklaşımı ile ekolojik toplumda iktisadi yapıda sınırsız büyüme amacından vazgeçilmelidir. Sınırsız büyüme insan merkezli iktisadi yapının salt insan amaçlarını gerçekleştirmeye yönelik olmasıdır. İnsan doğanın bir parçası olarak kabul edildiği için doğa yasaları ve sınırları ile uyumlu bir iktisadi yapı benimsenmektedir (oban, 2002: 22).

Bir alternatif olarak ortaya çıkan derin ekoloji, siyaset alanında yeşil partiler tarafından benimsenen ilkelere sahiptir. Yeşil siyasette, derin ekolojide kabul edilen eko-merkezcilik görüşü benimsenmektedir. Geleneksel siyasette; insan doğadan, birey de toplumdan ayrı değerlendirilmektedir. Ancak yeşil siyasette; birey, doğa ve toplum karşılıklı bağımlılık ilişkisi içerisinde düşünülür (oban, 2002: 21).

Naess, derin ekoloji kapsamında yeşil bir toplumun taşıması gereken özellikleri şu şekilde sıralamaktadır (Naess, 1994: 10): Yeşil bir toplum ademi merkezi bir yapıda ve tabana dayalı bir demokrasi ile yönetilen bir toplum olmalıdır. Yeşil toplumda sosyal sorumluluk ve yardımlaşma kabul edilmekte fakat şiddet reddedilmektedir. İnsanlar gönüllü olarak sade bir yaşamı tercih ederler. Yeşil toplum özgüveni yüksek insanlardan oluşur. İnsanların göç etmesi nadirdir. Birkaç kuşak bir arada yaşayabilmeli ve çalışabilmelidir. Toplumda cemaat duygusu hâkim olmalıdır. Yeşil toplumda doğaya uygun bir teknoloji benimsenmelidir. Sanayi ve tarım şirketleri küçük ölçekte olmalıdır. İşyerleri ile yerleşim yerleri arasındaki mesafe uzak değildir. Ulaşımında kamusal araçlar yaygın olarak kullanılır. Böyle bir toplumda toplumsal hiyerarşi de ortadan kalkmıştır. Yeşil toplumda doğaya saygı duyulmalı, yaşam bütün türler için kutsal bir değer olarak kabul edilmeli, tarımsal üretimde doğallık tercih edilmeli ve doğayla insan arasındaki beton engeli kaldırılarak insanların doğayla iç içe olmasının sağlanması gerekmektedir.

Endüstri toplumunun alternatifi olan ekolojik toplum, bugünün eleştirisi üzerinden gidilerek kurgulanan bir ekotopya ya da gelecek ütopyasıdır. Bu ekotopyanın gerçekleştirilmesi zamana bırakılmıştır. Ekolojik topluma geçişte zaman kavramı, geçmiş ile geleceğin şimdi de yoğrulması olarak düşünülmektedir. Dolayısıyla ekolojik toplumun şimdi gerçekleştirilmesi düşünülmektedir (Çoban, 2002: 22-23).

7. Derin Ekoloji Yaklaşımının Harekete Dönüşmesi

Derin ekoloji yaklaşımından kaynaklanarak kurulan gönüllü kuruluşlardan en ünlüsü Earth First isimli kuruluştur. Earth First isimli bu kuruluş 1980 yılında Dave Foreman tarafından kurulmuştur. Earth First adlı bu gönüllü kuruluş eylem olarak gösteri, sivil itaatsizlik ve maymuncuk anahtar yöntemlerini kullanmaktadır. Maymuncuk anahtar şiddetsiz şiddet olarak adlandırılabilir bir eylem türüdür. Radical Environmental Journal (Radikal Çevre Dergisi) isimli bir dergi bu kuruluş tarafından görüş ve eylemlerini dile getirmek için çıkarılmaktadır (Önder, 2003: 180). Earth First (Önce Dünya), çevre sorunlarıyla ilgili radikal tavırlar alarak kendilerini geleneksel çevreci gruplardan ayırmıştır (Foster, 2002: 156).

Earth First kullandığı radikal yöntemler ve ortaya çıkardığı kamuoyu ile gündeme derin ekoloji bakış açısından ekolojik sorunları taşımıştır. Earth First'in en belirgin söylemi toplumsal hayatın ekolojik öncelikler kapsamında yeniden düzenlenmesi olmuştur. Earth First yapmış olduğu faaliyetlerle ekolojik hareket içinde derin ekolojinin öne çıkmasına neden

olmuştur (Demirer vd., 1997: 113-114). Earth First eylemleri ile önemli kamuoyu desteği kazanmıştır. Earth First adlı gönüllü kuruluşun katkıları ile son yıllarda ekolojik gündemde öne çıkan derin ekoloji yaklaşımı, gittikçe şiddetini artıran ekolojik sorunlar karşısında çözüme yönelik önerileriyle gün geçtikçe önemi artacak gibi görünmektedir (Özer, 2001: 76).

Derin ekoloji yanlıları yerli bitki ve hayvanların kendi yaşam alanlarındaki varlığını ve doğal güzelliklerin korunmasını üstlenirler (Devall, 1994a: 47). Batı'da bazı çevreci gurupların doğada bazı öğelerden kendilerini sorumlu tutarak onun korunması ve geliştirilmesini kendilerine bir amaç olarak belirlemeleri derin ekoloji yaklaşımının eyleme geçmesi olarak görölmektedir. Bu tür çevreci guruplar kendilerini belirli hayvan türü, herhangi bir dağ ya da nehrin dostları olarak nitelermekte ve bu çerçevede faaliyet yürütmektedirler. Bu tür gurupların en etkinlerinden olarak Dünya Dostları Derneği ifade edilebilir. Bu tür gurupların dostluk anlayışından kaynaklanan sorumluluğu bakım ve koruma duygusu olarak şekillenmektedir (Tamkoç, 1994a: 90). Derin ekoloji yaklaşımında ifadesini bulan doğayla bütünleşme böyle gurupların faaliyetleri ile eyleme dönüşmektedir.

Avusturalya'da ise yağmur ormanlarını koruma şeklinde başlayan bir hareket, dünyadaki bütün yağmur ormanlarını korumaya yönelik bir çalışma başlatmıştır. Bu kapsamda Yağmur Ormanları Haberleşme Merkezi kurulmuştur (Devall, 1994a: 48).

Derin ekolojiyi benimseyenler, "çok diren, az boyun eę" sloganını kullanırlar. Buradaki direnme devasa devlet bürokrasisi ile özel bürokrasilerin doğaya egemen olma şeklindeki ilerleme anlayışlarına karşıdır (Devall, 1994b: 20-21).

Derin ekoloji yanlılarının düşüncelerini eyleme dönüştürmede kabul ettikleri bazı ilkeler bulunmaktadır. Derin ekoloji yanlıları eylemlerinde şiddete başvurmaz ve eylemlerini politik devrimi sağlamak amacıyla gerçekteştirmezler. Eylemlerinde şiddet yanlısı olmamaları, onların pasif kişiler oldukları ya da şiddet tehditlerine boyun eğdikleri anlamına gelmez. Derin ekolojinin ilkelerine uygun hareket eder, gösteri yürüyüşlerinde ve eylemlerde seslerini duyurabilirler (Devall, 1994b: 21-22).

8. Derin Ekoloji Yaklaşımına Yöneltilen Eleştiriler

Derin ekolojiye yöneltilen eleştirilerden biri, insanların sade bir yaşam istemediklerine ilişkindir. Buna göre; derin ekolojinin önerdiği değişim

üretim-tüketim ilişkilerini değiştirmeyi ve insanların sade bir yaşama razı olmalarını gerektirecektir. Fakat insanların çoğu sade bir yaşama razı olmayacaklardır. İnsanlar kendi tercihleriyle yaşam standartlarında geniş çaplı bir düşüşe razı olmayacaklardır (Gökdayı, 1997: 178).

Doğal dengedeki aşırı bozulma ve tahribat zorunlu kılarsa insanlar yaşam standartlarında düşüşe mecburen razı olacaklardır. Zaten doğanın tahribatı bu gidişatla yakın bir zamanda insanlığın yaşam standartlarında önemli düşüslere sebep olacaktır. Çünkü yaşam standartlarının yüksekliği doğal koşullarla birebir bağlıdır. Doğadaki olumsuz en küçük bir değişiklik, mesela su miktarının azalması insanların yaşam standartlarında çok önemli düşüslere sebep olabilecektir.

Bookchin ise, ekolojik bunalımdan insanlığı sorumlu tutan bakış açısına karşı çıkmaktadır. Bookchin'e göre, derin ekolojinin ekolojik bunalımdan insanlığı sorumlu tutan yaklaşımının, doğadaki sorunların bazı toplumsal sorunların bir uzantısı olduğunu görmeyi engellemektedir. Ona dahil olan herkesin ekolojik tahribata yol açtığı farklılaşmamış bir insanlıktan söz ederek insana doğuştan bir günah yüklemektedir. Bu anlamda doğayı milyarlarca insandan daha fazla tahrip eden silahları kullanan devletler, üretimi doğayı yok etme çılgınlığına dönüştüren güçlü şirketler değil de ancak kendi ihtiyaçlarını karşılayacak kadar doğadan yararlanan insanlar mı bu tahribattan sorumludur (Bookchin, 1999: 22). İnsanlar arasında bir ayırım yapmadan insanları toptan suçlu ilan etmek sorunun tespitinin yanlış yapılması sonucunu doğurmaktadır. Derin ekoloji yanlıları, insanın sahip olduğu akıl yürütme, alet yapma, teknoloji tasarlama, sembolik bir dil aracılığıyla iletişim kurma yeteneklerini doğanın iyiliği içinde kullanabileceğini küçümsemektedir (Bookchin, 1994: 44).

Bookchin derin ekolojinin doğanın içsel değerine dayalı özgerçekleştirim ve biyosferik eşitlik ilkelerini de eleştirmektedir. Bookchin'e göre; birinci doğa ekolojik bir etiğin zemini olarak görülebilir. Ama birinci doğa kendinde etik değildir. Yani doğa her zaman en iyisini bilmez. Hatta doğanın herhangi bir şey bildiği bile kuşkuludur. Doğada içsel değer aramak, doğanın özünde bir etik değer bulunduğunu düşünmek yalnızca bir yakıştırma olur. Çünkü yeryüzündeki tek etik özne insandır. Etikte hayatın ortaya çıkışıyla değil, insan türünün hayata dahil olmasıyla eşzamanlı olarak ortaya çıkmıştır (Bookchin, 1994: 46-47). Biyosferik eşitlikte benzer biçimde insanın doğaya yaptığı bir yüklemekten ibarettir. Haklar hiçbir zaman birinci doğada kendiliğinden ortaya çıkmaz. Örnek olarak dağlar, ormanlar gibi aslanlarda hiçbir zaman kendileri için hak talebinde bulunmazlar ve yakaladıkları diğer hayvanlara da yaşama ve

kendini gerçekleştirme gibi haklar tanımazlar. Haklar toplumsal hayattan ve toplumsal hayattaki kurumsal biçimlerden kaynaklanmaktadır. İnsan kendine ve kendi topluluğuna özgü sınıflandırmaları ne kadar doğaya yansıtmaya çalışsa da doğa bir etik boşluk alanı olarak kalmaya devam edecektir (Bookchin, 1994: 48).

Derin ekolojiye yönelik önemli eleştirilerden biri de nüfusun azaltılmasına ilişkindir. Buna göre, derin ekoloji Malthusçu bir saplantıyla nüfus fazlalığını temel bir sorun olarak görmektedir. Oysa asıl sorun nüfusun dünyayı taşıma sınırını aşması değil, tüketimin fazlalığıdır. Kuzey ile Güney arasında tüketim açısından ciddi bir dengesizlik söz konusudur. Kuzeydeki insanlar güneydekilere göre kırk kat fazla tüketmektedirler. Derin ekolojistler nüfus üzerinde yoğunlaşmakta sorunun temelindeki eşitsiz gelişme üzerinde durmamaktadırlar (Merchant, 1992: 103).

Doğaya taşıma kapasitesinin üzerinde zarar veren sanayileşmedir. Derin ekoloji yaklaşımı mevcut üretim-tüketim ilişkileri temelindeki yapılanmayı sorunun asıl sebebi olarak görmektedir. Ancak derin ekolojinin nüfusa aşırı vurgu yapması sorunun asıl sebebini gölgelemektedir.

Derin ekoloji yaklaşımının insan merkezci bir anlayışa karşı doğa merkezli bir anlayışı önerdiği savunulmuştur. Ancak derin ekoloji yaklaşımı incelendiğinde insan merkezci anlayışın izlerinin bulunduğu görölmektedir. Derin ekolojinin benimsediği değer yaklaşımı hem insan merkezliliğin hem de doğa merkezliliğin özelliklerini kısmen taşımaktadır. Ancak doğa merkezlik daha baskın nitelikte değerlendirilmektedir(şakacı, 2013: 25).

Bookchin derin ekolojinin eklektik bir yapıda olmasını da eleştirmektedir. Bookchin'e göre derin ekoloji; Budizm, Taoculuk, Hristiyanlık, Heideggerci felsefe, avcı-toplayıcı kabile dinleri, Batı metafiziği, Kızılderili kültürü, Avrupa Romantizmi, Spinoza felsefesi ve 1960'ların karşı kültürü gibi çok farklı görüşlerden ve dinlerden harmanlanmış bir düşünce görünümündedir (Bookchin, 1999: 24-25).

Bilimdeki gelişmeler, birbirini takip eden ve birbiri üzerine kurulan basamaklar gibidir. Tarihte bilim alanında ortaya çıkan görüş ve düşünçeler, bilim adamları ve düşünürler olmasaydı günümüzdeki bilimsel seviyenin yakalanması mümkün olmayacaktı. Her bir bilimsel gelişme bir önceki gelişmenin sonucu ve bir sonraki gelişmenin de nedenidir. Dolayısıyla doğanın tahribi sorununa çözüm öneren bir bilimsel yaklaşım olan derin ekolojinin de toplumsal bilimlerin

temelinde yer alan görüş ve düşüncelere dayanması olağan karşılanmalıdır.

9. Sonuç

Doğanın tahrip edilmesi yeryüzünde insan yaşamını zorlaştırmakta ve bütün canlı yaşamını tehdit etmektedir. Tahribin boyutları canlı yaşamının ortadan kalkması tehlikesine ulaşmış bulunmaktadır. Bu tehlike geçte olsa insanlar tarafından fark edilmiş ve çevreyi koruyacak önlemler alınmaya ve bu yolda çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Ancak mevcut yapılanmayı sorgulamadan sadece çevre koruma amaçlı çalışmaların yapılmasının yeterli olmadığı, çevre sorunlarının azalmak yerine artması ve küresel bir hal almaya başlaması üzerine anlaşılmıştır. Çevre korumacı yaklaşım ve çalışmaların çevre sorunlarını çözme ve engellemede başarılı olamaması, soruna farklı ve yeni bir açıdan bakışı zorunlu kılmıştır. Bu aşamada ortaya çıkan derin ekoloji yaklaşımı, doğanın tahribini önlemek için mevcut üretim-tüketim ilişkilerinin değişmesi gerektiğini ve insanların düşünce ve yaşayışlarında köklü ve derin değişiklikler olmadıkça çevre sorunlarının önüne geçilemeyeceğini savunmuştur.

Derin ekoloji yaklaşımının mevcut iktisadi yapılanmaya ve dünya görüşüne ilişkin eleştirileri son derece isabetli tespitler içermektedir. Doğa tahribinin boyutları göz önüne alındığında mevcut yapılanmayı değiştirmeksizin sadece çevre korumacı yaklaşımla bu sorunları çözenin mümkün olmadığı ortaya çıkmıştır. Tahribin engellenmesi bizzat tahribata sebep olan unsurları değiştirmekle mümkün olabilir. Ancak günümüzde derin ekolojinin mevcut yapılanmaya, üretim-tüketim ilişkilerine yönelik eleştirilerine uygun bir değişim ve dönüşüme gidilmemektedir. Özellikle, gelişmiş ülkeler doğayı tahrip eden iktisadi yapılanmayı, üretim-tüketim ilişkilerini, dünya görüşünü değiştirmek yerine doğayı koruyarak gelişme olarak ifade edilen çözüm yollarını denemektedirler. Fakat bu gerçekleştirilememekte, doğanın tahribatı bütün hızıyla devam etmektedir. Değişim ve dönüşüm, ancak uçurumun kenarına gelindiğinde yapılacak gibi görünmektedir. Uçurumun kenarına gelinmesi ise, günümüzde işaretleri görülmekte olan bazı canlı türlerinin yok olması, ozon tabakasının delinmesi, iklimlerin değişikliğe uğraması, buzulların hızla erimesi gibi artık geri dönülmesi mümkün olmayan çok daha vahim sonuçlara ulaşılması demektir.

Derin ekoloji yaklaşımına çeşitli eleştiriler yöneltiştir. Toplumsal bilimlerde eleştiri o bilim dalının gelişmesine ve güçlenmesine sebep olur. Aksine eleştiriye kapalı düşüncelerin gelişimi durmuş olur. Derin ekoloji yaklaşımı da gelişmesine devam eden bir düşüncedir. Derin ekolojiye yöneltilen eleştiriler, derin ekolojiyi savunanlarca incelenerek derin ekolojiye uygun, gerçekçi çözümler bulunursa derin ekoloji yaklaşımı gelişecektir. Dolayısıyla bu eleştirileri, yaklaşımın tutarlı ve gerçekçi olmadığı biçiminde yorumlamak yanlış olacaktır.

Derin ekoloji yaklaşımının asıl önemi, eleştirilere rağmen doğa tahribatı sorununa çözüm öneren ve alternatif sunan bir anlayışa sahip olmasıdır. Belki derin ekoloji yaklaşımının bütün ilkeleri uygulanamayabilir. Ancak sorunun çözümüne yönelik öneriler sunan düşünceler, birbiri ile tartışarak ve etkileşerek yanlış önerilerin elenmesini, doğru önerilerin gelişmesini ve böylelikle doğanın tahribi sorununa en uygun çözümün bulunmasını sağlayabilir. Dolayısıyla derin ekoloji gibi çözüm öneren yaklaşımlara önem verilmelidir. Çünkü gelecekte doğanın tahribi sorununa bulunabilecek çözüm, ekolojik yaklaşımların hepsinden bir parça taşıyacaktır.

Kaynakça

- Bookchin, M. (1994). Özgürlüğün Ekolojisi: Hiyerarşinin Ortaya Çıkışı ve Çözölüşü, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bookchin, M. (1996). Ekolojik Bir Topluma Doğru, Çev:Abdullah Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bookchin, M. (1999). Toplumu Yeniden Kurmak, Çev:Kaya Şahin, İstanbul: Metis Yayınları.
- Capra, F. (1992). Batı Düşüncesinde Dönüm Noktası, İstanbul: İnsan Yayınları.
- Capra, F. (1994). “Sistem Açısından Dünyamız”, Derin Ekoloji içinde, Der:Günseli Tamkoç, İzmir: Ege Yayınları.
- Capra, F. (1995). “Deep Ecology: A New Paradigm”, Deep Ecology for the Twenty First Century içinde, Ed:George Sessions, Boston&London: Shambhala Publications.
- Çoban, A. (2002). “Çevreciliğin İdeolojik Unsurlarının Eklemlenmesi”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Temmuz-Eylül, 57 (3), 3-30.

- Demirer, G. N., Torunoğlu, E., Duran, M. (1997). “Radikal Ekolojik Akımlar Üzerine Düşünceler”, Ve Kirlendi Dünya içinde, Der:Fikret Başkaya, Ankara: Öteki Yayınları.
- Devall, B. (1994a). “Ekolojik Benliğimiz”, Derin Ekoloji içinde, Der:Günseli Tamkoç, İzmir: Ege Yayınları.
- Devall, B. (1994b). “Ekoloji Politikası”, Derin Ekoloji içinde, Der:Günseli Tamkoç, İzmir: Ege Yayınları.
- Devall, B. (1999). “The Deep Ecology Movement”, Key Concepts in Critical Theory Ecology içinde, Ed:Carolyn Merchant, New Jersey: Humanities Press.
- Diñcer, M. (1996). Çevre Gönüllü Kuruluşları, Ankara: Türkiye Çevre Vakfı Yayını.
- Elgin, D. (1994). “Evren ve Ekoloji”, Derin Ekoloji içinde, Der:Günseli Tamkoç, İzmir: Ege Yayınları.
- Foster, J. B. (2002). Savunmasız Gezegen, Çev:Hasan Ünder, Ankara: Epos Yayınları.
- Gökdayı, İ. (1997). Çevrenin Geleceği, Ankara: Türkiye Çevre Vakfı Yayını.
- Görmez, K. (1989). “Çevre, Çevre Sorunları ve Çevre Politikaları Üzerine Bazı Mülâhazalar”, Türkiye Günlüğü, 3, 6-10.
- Görmez, K. (1992). “Türkiye’de Belediyeler ve Çevre Sorunları”, Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi, 8 (2), 475-490.
- Görmez, K. (2003). Çevre Sorunları ve Türkiye, Genişletilmiş 3.bası, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Guattari, F. (1990). Üç Ekoloji, İstanbul: Hil Yayınları.
- Kızılderili Reisin Mektubu. (1995). Yeni Türkiye Dergisi(Çevre Özel Sayısı), Temmuz-Ağustos, 8-11.
- Merchant, C. (1992). Radical Ecology: The Search For A Livable World, New York, London: Routledge.
- Metzner, R. (1994). “Ekoloji Çağı”, Derin Ekoloji içinde, Der:Günseli Tamkoç, İzmir: Ege Yayınları.
- Naess, A. (1994). “Derin Ekolojinin Temelleri”, Derin Ekoloji içinde, Der:Günseli Tamkoç, İzmir: Ege Yayınları.
- Naess, A. (1995). “The Shallow and The Deep, Long-Range Ecology Movements: A Summary”, Deep Ecology for the Twenty First Century içinde, Ed:George Sessions, Boston&London: Shambhala Publications.

- Önder, T. (2003). *Ekoloji, Toplum ve Siyaset*, Ankara: Odak Yayınları.
- Özer, M. A. (2001). “Derin Ekoloji”, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 10 (4), 61-79.
- Özer, M. A. (2001). “Ekolojik Harekette Yol Ayrımı: Yeşiller ve Derin Ekoloji”, *Yerel Yönetim ve Denetim*, 6 (9), 35-46.
- Pepper, D. (1984). *The Roots Of Modern Environmentalism*, London: Croom Helm.
- Sessions, G. (1995). *Deep Ecology for the Twenty First Century*, Boston&London: Shambhala Publications.
- Sezer, Ö. (2006). “Çevre Korumacılıktan Radikal Ekolojiye”, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları E-Dergisi*, 3 (5), <http://www.sbe.gazi.edu.tr/edergi/doc/2.doc>, (Erişim Tarihi:10.03.2010).
- Şakacı, B. K. (2010). “Düşünceden Partileşmeye Yeşiller”, *Çalışma Ortamı*, Mart-Nisan, 109, 18-19.
- Şakacı, B. K. (2013). “Değer Kavramı Ekseninde Derin Ekoloji Yaklaşımının Çözömlenmesi”, *Mülkiye Dergisi*, 37 (1), 9-29.
- Tamkoç, G. (1994a). “Derin Ekolojinin Genel Çizgileri”, *Birikim*, 57-58, 87-91.
- Tamkoç, G. (1994b). “Derin Ekolojinin Temel Çizgileri”, *Derin Ekoloji içinde*, Der:Günseli Tamkoç, İzmir: Ege Yayınları.
- Tamkoç, G. (1994c). “Doğa İle Bütünleşme”, *Derin Ekoloji içinde*, Der: Günseli Tamkoç, İzmir: Ege Yayınları.
- Uslu, İ. (1995). *Çevre Sorunları*, İstanbul: İnsan Yayınları.
- Ünder, H. (1996). *Çevre Felsefesi*, Ankara: Doruk Yayımcılık.
- Yaren, F. B. (1995). “Yaşamı Kavrayış Sorunu Üzerine Yapılan Sorun: Çevre Sorunu, Değişen Dünya Görüşü Ekonomi-Ekoloji İlişkileri Bağlamında Ekolojik Kalkınma”, *Yeni Türkiye Dergisi*(Çevre Özel Sayısı), Temmuz-Ağustos, 87-95.
- Yaylı, H. ve Çelik, V. (2011). “Çevre Sorunlarının Çözümü İçin Radikal Bir Öneri: Derin Ekoloji”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26, 369-377.

